

Θάνος Βερέμης

ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΚΑΙ Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΦΑΝΤΑΡΗΣ (1924-26)

Οι στρατιωτικές επεμβάσεις στον ελληνικό Μεσοπόλεμο οφείλονται κυρίως σε δύο παράγοντες: α) στη μεγάλη πολιτειακή κρίση που ξεσπάει μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, β) στην αλλοίωση της κοινωνικής σύνθεσης του σώματος των αξιωματικών από το 1912-16. Με την κατάλυση της πολιτειακής ισορροπίας που επικρατούσε, με μικρές διακοπές, από το 1864-1916, το κράτος χάνει το κύρος και την ισχύ που του εξασφάλιζε η συμβίωση του ανώτατου άρχοντα με τις δυνάμεις του κοινοβουλίου, ώστε χειραφετούνται οι στρατιωτικοί πελάτες του θρόνου ή των κομμάτων, για να διεκδικήσουν με τις δικές τους δυνάμεις τα οφέλη της εξουσίας. Η εντυπωσιακή εξάλλου διεύρυνση του σώματος των αξιωματικών, που προέκυψε από τους πολέμους του 1912-13, είχε ως αποτέλεσμα να αποκτήσουν προσπέλαση στο σώμα των αξιωματικών άτομα όλων των κοινωνικών τάξεων, που ωστόσο κατέχονταν από μια μόνιμη επαγγελματική ανασφάλεια, καθώς το τέλος των πολέμων μείωνε τις ανάγκες του στρατού και οι αποστρατεύσεις αυξάνονταν¹. Η πολιτικοποίηση των στρατιωτικών, ως συνέπεια του κλονισμού των πολιτειακών θεσμών, και η επαγγελματική αβεβαιότητα των νέων αξιωματικών δημιουργούν λοιπόν τις προϋποθέσεις για να πραγματοποιηθούν οι στρατιωτικές επεμβάσεις του Μεσοπολέμου.

Κατά τη διάρκεια του μεγάλου διχασμού ο Βενιζέλος βρίσκεται επικεφαλής και ελέγχει απόλυτα μια μερίδα του στρατού,

1. Th. Veremis, «The Officer Corps in Greece 1912-1936», *Byzantine and Modern Greek Studies*, τχ. 2, 1976, σ. 113-133.

καθώς παγιώνονται οι δύο βασικές παρατάξεις βενιζελικών - αντιβενιζελικών (βασιλοφρόνων), που θα είναι αντιμέτωπες σ' ολόκληρο σχεδόν το διάστημα του Μεσοπολέμου². Πέρα όμως από τους δύο αυτούς σχηματισμούς, και ιδιαίτερα μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, τη στρατιωτική Επανάσταση του 1922 (όπως καθιερώθηκε να λέγεται) και την προσωρινή έκλειψη των βασιλοφρόνων από το πολιτικό προσκήνιο, διαμορφώνονται μέσα στη βενιζελική παράταξη φατρίες που περιστρέφονται γύρω από πολιτικά δραστήριους αξιωματικούς, που αμφισβητούν ακόμα και το κύρος του αρχηγού των Φιλελευθέρων.

Ο Γεώργιος Καφαντάρης, ένας εξαίρετος για το ήθος και τις ικανότητές του κοινοβουλευτικός, βρέθηκε αντιμέτωπος ως πρωθυπουργός τον Φεβρουάριο του 1924 με την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στο σώμα των αξιωματικών. Η μεθόδευση της απομάκρυνσης της μοναρχίας είχε ήδη από τα τέλη του 1923 γίνει το επίμαχο θέμα που δίχαζε το βενιζελικό στρατόπεδο. Η Δημοκρατική Ένωση, υπό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου και τους Γεώργιο Κονδύλη και Αλέξανδρο Χατζηκυριάκο, νομιμοποιούσε ουσιαστικά την εμπλοκή των στρατιωτικών στην πολιτική και υπονόμει το κύρος του κοινοβουλίου. Ο Βενιζέλος επέστρεψε στην Ελλάδα στις 2 Ιανουαρίου 1924 για να αναλάβει, μετά από θριαμβευτικές για το κόμμα του εκλογές, την πρωθυπουργία.

Η Δημοκρατική Ένωση όμως και οι στρατιωτικοί της οπαδοί φρόντισαν ώστε η θητεία του στο αξίωμα να μη διαρκέσει. Ο Βενιζέλος, που δεν μπορούσε να ανεχθεί αντιρρήσεις μέσα στην ίδια την παράταξή του, προσποιήθηκε ξαφνική ασθένεια και παραιτήθηκε από την πρωθυπουργία και από την αρχηγία

2. Η υποταγή του στρατού προς την πολιτική εξουσία, που εκπροσωπείται το 1917 από τον Βενιζέλο, γίνεται φανερή από το λόγο του της 12ης Αυγούστου στη Βουλή, όπου τονίζει ότι ακόμη και τα στρατιωτικά ζητήματα ανήκουν στην αρμοδιότητα των πολιτικών: *Εφημερίς των Συνετηρήσεων της Βουλής*, Συνεδρίασις 20ή, 12 Αυγούστου 1917, σ. 262.

του Κόμματος των Φιλελευθέρων, αφήνοντας ως αντικαταστάτη του τον Καφαντάρη. Στις 6 Φεβρουαρίου ορκίστηκε η κυβέρνηση Καφαντάρη, και σχεδόν αμέσως κατέθεσε στη Βουλή νομοσχέδιο για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος που θα έλυνε το καθεστωτικό³.

Η κυβέρνηση Καφαντάρη έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης στις 26 Φεβρουαρίου (233 υπέρ, 106 κατά), ενώ συγχρόνως η Δημοκρατική Ένωση αποχώρησε από τη Βουλή και επιδόθηκε σε εξωκοινοβουλευτικές δραστηριότητες. Διαδηλώσεις και εμπρηστική αρθρογραφία στις εφημερίδες αποτέλεσαν τα κύρια όπλα του στρατιωτικοπολιτικού συνασπισμού εναντίον της κυβέρνησης⁴.

Το αποτυχημένο κίνημα του 1923 είχε δημιουργήσει κενά στο στρατό, τα οποία είχαν καλυφθεί με μαζικές προαγωγές. Όσοι είχαν ευεργετηθεί ήταν αποφασισμένοι να διατηρήσουν τους βαθμούς τους με κάθε μέσο. Με την απουσία του Βενιζέλου από την ενεργό πολιτική ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος, που υποτίθεται πως είχε διαλυθεί από τον Ιανουάριο του 1924, ξανάρχισε τις πιέσεις στην κυβέρνηση και τον Καφαντάρη, ο οποίος ήταν πολύ πιο ευάλωτος από τον Βενιζέλο.

Στις 6 Μαρτίου ο συνταγματάρχης Βουτσινάς, ένας από τους πελάτες του Πάγκαλου, και ο συνταγματάρχης Λάγγουρας ζήτησαν ακρόαση από τον Καφαντάρη, ο οποίος αρνήθηκε να τους δεχτεί. Σκοπός του διαβήματός τους ήταν να υπενθυμίσουν στον πρωθυπουργό ότι ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ήταν αποφασισμένος να εγκαθιδρύσει τη Δημοκρατία με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς μάλιστα είχαν σημειωθεί κρούσματα απειθαρχίας σε πολλές μονάδες, όπου νέοι αξιωματικοί του Συνδέσμου αρνούσαν να υπακούσουν στους ανωτέρους τους. Ο φρούραρχος Αθηνών, στρατηγός Τσιρογιάννης, με δυσκολία εμπόδισε τους υφιστάμενους του αξιωματικούς να στασιάσουν κατά της κυβέρνησης.

3. Ηλίας Μπρεδήμας, *Η πρώτη δημοκρατία*, Αθήνα 1960, σ. 327-337.

4. Doros Alastos, *Venizelos*, Λονδίνο 1942, σ. 236-237.

Ο Καφαντάρης προσπάθησε να αντιδράσει διατάζοντας να γίνει ανάκριση των δύο συνταγματαρχών όπως και του Τσερούλη, διοικητή του Β' Σώματος Στρατού, πελάτη επίσης του Πάγκαλου. Ο στρατηγός Παπαθανασίου, όμως, αρχηγός του Α' Σώματος Στρατού, και ο Δεμέστιχας, αρχηγός του στόλου, επισκέφθηκαν τον Βενιζέλο, τον αντιβασιλέα Κουντουριώτη και τον Καφαντάρη, για να τους ανακοινώσουν ότι δεν ήταν πια σε θέση να εγγυηθούν για την πειθαρχία στις ένοπλες δυνάμεις, αν η Βουλή δεν ανακήρυσσε τη δημοκρατία. Αντί ν' αντικαταστήσει τον Παπαθανασίου και τον Δεμέστιχα, ο Καφαντάρης παραιτήθηκε το απόγευμα της 8ης Μαρτίου 1924. Την προηγούμενη, ελπίζοντας ίσως ότι ο Βενιζέλος θα τον υποστήριζε, είχε δηλώσει ότι δεν θα ενέδιδε ποτέ σε εκβιασμούς των στρατιωτικών. Οι λόγοι που έκαναν τον Βενιζέλο να μην ενθαρρύνει τον Καφαντάρη να λάβει δραστηκά μέτρα για να καταπνίξει αυτές τις εκδηλώσεις απειθαρχίας παραμένουν άγνωστοι. Πιθανόν, αν και ο ίδιος ο Βενιζέλος δεν αμφέβαλλε για την ικανότητά του να ελέγχει τους αξιωματικούς, να μην ήταν διατεθειμένος να διακυβεύσει το κύρος του εμποδίζοντάς τους να δράσουν. Έτσι, προτίμησε να αναχωρήσει στο εξωτερικό αποφεύγοντας τη φθορά που θα υφίστατο από μια σύγκρουση με το στρατό⁵.

Σταθμίζοντας τη χρησιμότητα μιας υποστήριξης του βασιλιά με τίμημα την αποξένωση των στρατιωτικών του πελατών και φίλων, ίσως κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ενεργός υποστήριξη του Καφαντάρη ήταν μια πράξη πολιτικά άσκοπη και συναισθηματικά επώδυνη για τον ίδιο.

Η στρατηγική νίκη των αξιωματικών το 1924 δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη συστηματική ανάμειξή τους στην πολιτική. Το κίνημα του Θεόδωρου Πάγκαλου τον Ιούνιο του 1925 υπήρξε το επιστέγασμα της ροπής αυτής. Ο Καφαντάρης, αντίθετα από άλλους βενιζελικούς πολιτικούς, εναντιώθηκε στο καθεστώς Παγκάλου και έλαβε μέρος σε προσπάθειες ανατρο-

5. *Αρχείον Παγκάλου*, τ. Α', σ. 420-430.

πής του δικτάτορα. Από τον Νοέμβριο του 1925 βρισκόταν σε επαφή με τον εξόριστο απόστρατο (αλλά με μεγάλη επιρροή στους βενιζελικούς αξιωματικούς) Νικόλαο Πλαστήρα, με τον οποίο μεθόδευε την ανατροπή του Πάγκαλου (βλ. επιστολή 12ης Νοεμβρίου 1925 που παραθέτουμε).

Σε επιστολή του της 27ης Ιανουαρίου 1926 προς τον Πλαστήρα, ο Καφαντάρης αναφέρει δύο παράλληλες αλλά αντίθετες μεταξύ τους ενέργειες ανατροπής του δικτάτορα. Η μία υπό τον Πλαστήρα και τον πελάτη του ταγματάρχη Αθ. Βαχλιώτη και η άλλη υπό τον Κονδύλη και τον έμπιστό του Πρωτοσύγγελο: «Όλος σχεδόν ό στρατός είνε δυσηρεστημένος με τόν Πάγκαλον, τὰ δὲ ἀγαθὰ στοιχεῖα μαίνονται ἐναντίον του [...]. Πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος με ἐπεσκέφθη ὁ ταγματάρχης Ψαρρός, ἄλλοτε Παγκαλικός, [...]. Μὲ ἐπληροφόρησε ὅτι ἀξιωματικοί, μέλη τοῦ παλαιοῦ συνδέσμου, ἤρχισαν συνεννοήσεις πρὸς ἀνατροπὴν [...]. Ἐπιθυμοῦν ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ κινήματος νὰ τεθῇς σὺ [...].»⁶.

Το κίνημα του Κονδύλη δεν πραγματοποιήθηκε. Ο Πάγκαλος πληροφορήθηκε έγκαιρα τα σχέδια των κινηματιών από τους καταδότες του. Έτσι, στις 18 Φεβρουαρίου, εκτοπίστηκαν οι Δ. Αναγνωστόπουλος, Λουκίδης (πελάτες του Κονδύλη), Κουσίντας, Παπαναστασίου, Γύπαρης, Διάμεσης και Μαμούρης (πρώην πελάτης του Πάγκαλου). Ο Κονδύλης συνελήφθη, ενώ ετοιμαζόταν να αναλάβει την ηγεσία του κινήματος, και εκτοπίστηκε μαζί με τον Καφαντάρη, τον Αλ. Ζάννα και άλλους πολιτικούς στη Θήρα.

Η σημαντικότερη όμως απόπειρα κατά της δικτατορίας ήταν το κίνημα της 8ης Απριλίου στη Θεσσαλονίκη, με πρωταγωνιστές τους αντισυνταγματάρχες Καρακούφα και Μπακιρτζή. Οι δύο αυτοί αξιωματικοί, που είχαν βοηθήσει τον Πάγκαλο να καταλάβει την εξουσία, έβλεπαν με ανησυχία τις επαφές του δικτάτορα με τον αντιβενιζελικό κόσμο. Η συνεργασία τους,

6. *Αρχείον Πλαστήρα*, Φάκελος 9, Μουσείο Μπενάκη.

που πραγματοποιήθηκε παρά τις προσωπικές τους αντιθέσεις, σκόπευε κυρίως να αποσοβήσει τον κίνδυνο της επιστροφής των αντιβενιζελικών αποτάκτων του 1923. Μέλη της Δημοκρατικής Φρουράς της Θεσσαλονίκης υπό τον Καρακούφα, μαζί με τους Μπακιρτζή και Τζαβέλα και 300 άνδρες με μερικά πολυβόλα και δύο θωρακισμένα αυτοκίνητα, κατέλαβαν το σταθμό ασυρμάτου. Η συνωμοσία κατέρρευσε γρήγορα με λίγα θύματα, γιατί τα τμήματα πυροβολικού και αεροπορίας που είχαν υποσχεθεί να βοηθήσουν τους κινηματίες δεν εμφανίστηκαν. Δεκαοχτώ αξιωματικοί δικάστηκαν με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Η καταδίκη σε θάνατο των αρχηγών του πραξικοπήματος μετατράπηκε σε ισόβια δεσμά και ο Πάγκαλος έσπευσε να μειώσει τη σημασία του αποδίδοντας στον Καρακούφα ευτελή ιδιοτελή κίνητρα.

Η επιβίωση του Πάγκαλου στην εξουσία μετά τη ρήξη του με τον βενιζελικό κόσμο (Άνοιξη 1926) δεν βασίστηκε στα ασήμαντα λαϊκά ερείσματα που διέθετε αλλά στη σκληρή αστυνόμευση των αξιωματικών, καθώς και στο φατριασμό που επικρατούσε ανάμεσα στους αντιπάλους του. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο περισσότερο ικανός από την παράταξή του να συνενώσει τους εχθρούς του καθεστώτος, είχε έρθει σε συνεννοήσεις με τον Πάγκαλο την Άνοιξη του 1926 προκειμένου να εξασφαλίσει τη διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών. Παράλληλα, με επιστολές του προς τους Καφαντάρη, Τσουδερό και Οθωναίο, ο Βενιζέλος συνιστούσε αποφυγή βίαιων μέσων για την ανατροπή του δικτάτορα. Μετά την αποτυχία του κινήματος της Θεσσαλονίκης, ο Καφαντάρης έγινε και αυτός επιφυλακτικός ως προς τη χρήση βίας για την ανατροπή του καθεστώτος⁷.

7. *Αρχείον Πλαστήρα*, ό.π. Πληροφορίες για το σημαντικότερο στέλεχος του Στρατιωτικού Συνδέσμου, τον Αλέξανδρο Οθωναίο, περιέχει το βιβλίο του Δ. Αγραφιώτη, *Γεώργιος Καφαντάρης*, Αθήνα 1983. Στην επιστολή της 4ης Ιουνίου 1926 του Καφαντάρη προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο, τον οποίο προσπαθεί να αποτρέψει από ενέργειες που θα νομιμοποιούσαν το

Η τελική πτώση του δικτάτορα δεν οφειλόταν σε ενέργεια των πολιτικών, που με λίγες εξαιρέσεις (Καφαντάρης, Παπαναστασίου, Ζάννας) δεν κινήθηκαν εναντίον του, αλλά στους ίδιους τους στρατιωτικούς που τον είχαν στηρίζει. Το καθεστώς του υπονομεύθηκε από τη στροφή του προς τον πολιτικό χώρο του αντιβενιζελισμού, για να αποκτήσει τη νομιμότητα που του αρνήθηκε ο βενιζελικός κόσμος. Η προσπάθεια του Πάγκαλου να συνδιαλλαγεί με τους παλιούς του αντιπάλους θορύβησε και τους τελευταίους στρατιωτικούς συμμάχους του, που από καιρό μονοπωλούσαν την εξουσία αλλά φοβούνταν την επιστροφή των βασιλοφρόνων περισσότερο από ό,τι τις αντίπαλες φατρίες της δημοκρατικής παράταξης.

Η αποκατάσταση της κοινοβουλευτικής ομαλότητας ανέστειλε για ένα διάστημα τις στρατιωτικές επεμβάσεις και έδωσε την ευκαιρία στον Γεώργιο Καφαντάρη, έναν γνήσιο εκπρόσωπο του αντιπροσωπευτικού συστήματος, να διακριθεί στην Οικουμενική Κυβέρνηση ως υπουργός Οικονομικών και ως αρχιτέκτονας της νομισματικής σταθεροποίησης.

Γ. ΚΑΦΑΝΤΑΡΗΣ ΠΡΟΣ Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑ
ΑΘΗΝΑ, 12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1925

«Ἀγαπητὲ ἀρχηγέ,

Ὁ Μπότσαρης μοῦ ἀνεκοίνωσε σήμερον τὰς σκέψεις σου. Νομίζω ὅτι δὲν εἶνε καιρὸς ἀκόμη νὰ κατέλθῃς, διότι ἡ κατάστασις ἔλαβε τελευταῖον τροπὴν μᾶλλον δυσάρεστον, ἕνεκα τῆς ἄλλοπροσάλλου στάσεως στρατιωτικῶν τινῶν παραγόντων.

παγκαλικό καθεστώς, περιλαμβάνεται και μια περιγραφή του Α. Οθωναίου: «Μανθάνω ὅτι ὀριστικῶς ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν τοῦ Γ' Σώματος ὁ Ὁ-θωναῖος. Δὲν θὰ στασιάσῃ οὗτος ποτὲ κατὰ τοῦ Παγκάλου [...]. Εἶναι τύπος περίεργος καὶ ιδιόρρυθμος, κράμα ἐλαστικότητος καὶ σοβαροφανεῖας καὶ δὲν δύναμαι νὰ εἶπω τί εἶναι ὑγιέστερον, ἡ ἐπίφασις ἢ τὸ βάθος; Ὅπωςδὴ-ποτε [...] δὲν θὰ προθυμοποιηθῇ νὰ ἐκτελῇ καθήκοντα σωματοφύλακος τοῦ Παγκάλου» (σ. 143).

Μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπομάκρυνσίν σου ἡ κίνησις ἐν Ἀθήναις, ὥς ἦτο φυσικόν, ἐχαλαρώθη δι' ἑλλειψιν ἀφ' ἐνὸς στρατιωτικοῦ ἀνωτέρου κύρους, δυναμένου νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἐγκατεσπαρμένας δυνάμεις, διὰ τὴν κατὰ πόδας ἀφ' ἐτέρου παρακολούθησιν ἀπὸ τοὺς χαφιέδες τῆς κυβερνήσεως ὅλων τῶν ὅπως δῆποτε ἀναμεμιγμένων εἰς τὴν συνεννόησιν προσώπων. Πιστεύεται μάλιστα πλέον ἀκραδάντως ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος ἐχρησίμευσεν ὡς κατάσκοπος ἀπλοῦς καὶ ὅτι μετέδωκε πᾶν ὅ,τι ἐγνώριζεν εἰς τὸν Πάγκαλον, ὅστις καὶ ἐκαυχήθη σχετικῶς ἰσχυρισθεὶς ὅτι οὐ μόνον μᾶς ἀπεπλάνησε ἀλλὰ καὶ χρήματα μᾶς ἀπέσπασε ὑπὲρ τοῦ ἐγκαθέτου του. Κατόπιν τῶν ἀναφυσισῶν ἐνταῦθα δυσχερειῶν, ἡ προσπάθειά μου ἐστράφη εἰς τὴν δημιουργίαν πυρῆνος ἱκανοῦ νὰ δημιουργήσῃ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς κρίσεως ἀντιπερισπασμὸν μὴ ἐπιτρέποντα εἰς τὸν Πάγκαλον νὰ διαθέσῃ ὅλην τὴν φρουρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἐναντίον τῶν φιλικῶν μας δυνάμεων. Κατ' ἐπανάληψιν μάλιστα μέσον τοῦ Κοκολᾶ ἠρωτήθη ἂν καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Ζέρβας καὶ ἄλλοι τυχόν στενότερα ἤδη συνδεδεμένοι μὲ τὸν Πάγκαλον θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπολογίζουσιν ἐπὶ τῆς ἀνοχῆς μας συμμετέχοντες εἰς τὴν ἀνατρεπτικὴν κίνησιν. Διότι, καθὼς μοῦ εἶπον, ἐφοβοῦντο ὅτι θὰ ἐπεζητεῖτο κυρίως παρὰ σοῦ ἡ δίωξις των. Παρ' ὅλην τὴν διαβεβαίωσιν, τὴν ὁποίαν παρέσχον, μετ' ἐνδομύχου δυσφορίας ὅτι δὲν εἶχον νὰ φοβηθοῦν διώξεις διὰ τὰς πολιτικὰς των ἐνεργείας ἂν συνέτρεχον τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐννόμου τάξεως, αἱ διαθέσεις των δὲν ἐπροχώρησαν πέραν τῶν πλατωνικῶν ἐκδηλώσεων, ἡμῃν ὅμως βέβαιος ὅτι ἂν ἤθελεν ἐκραγῇ κίνημα ἐν Θεσσαλονίκῃ μὲ ἀσφαλῆ ὑποστήριξιν τῶν λοιπῶν ἐπαρχιακῶν φρουρῶν καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ προσκείμενοι σήμερον εἰς τὸν Πάγκαλον θὰ τὸν ἐγκατέλιπον ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐξ ὑπολογισμοῦ. Τὸ κίνημα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀνεμένετο νὰ ἐκραγῇ τὸ περασμένον Σάββατον ἢ τὴν Κυριακὴν (12 ἢ 13 τρέχοντος). Ἡ Λάρισσα ἦτο, ὅπως ξέρεις, καθ' ὅλα ἔτοιμος καίτοι ἐφυγεν ἐκείθεν ὁ Μανέττας, ὅστις ὅμως μὲ διεβεβαίωσεν ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσίς του δὲν μετέβαλε ποσῶς τὴν κατάστασιν, αἱ φρουραὶ Χαλκίδος

καὶ Ἰωαννίνων ἐπίσης, αἱ ἐν τῇ Κρήτῃ δυνάμεις μὲ τὰς ὁποίας εἶχον ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν θὰ ἔστελλον τελεσίγραφα, καὶ τὸ Σῶμα Καβάλλας ἂν καὶ ἀρχικῶς θὰ ἀπεῖχε ἐνεργοῦ συμμετοχῆς, θὰ προσέφερε μετὰ τὴν ἔκρηξιν τὴν ἠθικὴν τοῦ ἂν μὴ καὶ ὑλικὴν ἐνίσχυσιν. Ὁ Κονδύλης παρέμενεν ἐν Βόλῳ ἀναμένων εἰδήσεις εὐνοϊκὰς ἐκ Θεσσαλονίκης διὰ τὰ σπένδῃ ἐκεῖ καὶ τὰ τεθῇ, εἰ δυνατόν, ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ὅλης κινήσεως. Παρὰ πᾶσαν ἐν τούτοις προσδοκίαν, παρὰ τὴν βεβαιότητα τὴν γενικῶς κρατοῦσαν ὅτι μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν σωμάτων ἐκ τῶν συνόρων οὐδὲν πλέον ὑπελείπετο πρὸς δρᾶσιν, τὸ κίνημα ἐματαιώθη. Τί ἐμεσολάβησε; Κατὰ πληροφορίας ἐκ Κονδυλικῆς πηγῆς ἡ ματαιώσις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Καρακούφας ἐδήλωσεν ὅτι μετέχει τῆς ἀναστρεπτικῆς κινήσεως μόνον ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον τῆς παραδόσεως τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν Κονδύλην, ὅστις ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν λοιπῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Κατὰ προφορικὴν παραγγελίαν τοῦ Παπαναστασίου παραίτιος τῆς ματαιώσεως ὑπῆρξεν ὁ Παπαϊωάννου, ὅστις ἐπανῆλθεν ἐκ τῶν συνόρων μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς πάσῃ θυσίᾳ ὑποστηρίξεως τοῦ Παγκάλου. Ὁ Παπαναστασίος ἤδη περιοδεύει εἰς ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, διεξάγει ὁμως, καθὼς ἔγραψεν, συνεννοήσεις νέας διὰ μέσου τοῦ Α. Ζάννα, δὲν πιστεύει ὁμως ὅτι τὰ ἀποτελέσματα δύνανται νὰ ἐκδηλωθοῦν πρὸ τῆς παρελεύσεως δεκαπενθημέρου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐφ' ὅσον δρᾶσις ἄμεσος εἰς ἐν τῶν δύο κυριωτέρων κέντρων, τὰς Ἀθήνας ἢ τὴν Θεσσαλονίκην δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ πρέπει νὰ κάμωμεν ὀλίγην ὑπομονὴν διὰ νὰ δώσωμεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀσφαλείας καὶ κατορθώσωμεν ἀνετώτερον νὰ ἀνασυνταχθῶμεν. Ἡ ἄφιξις σου αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν θὰ ἦτο κατὰ τὴν γνώμην μου καθόλου ἐπίκαιρος. Ἄν δὲν ἀνασχηματισθοῦν ἐν κρυπτῷ ἰσχυροὶ πυρῆνες ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζόμενος νὰ δυνηθῇς νὰ προχωρήσῃς ἢ ἔλευσίς σου θὰ ἀφύπνιζε καὶ ἄλιν τὴν Κυβέρνησιν. Δὲν πρέπει μὲ ἄλλους λόγους νὰ μεσολαβῇ διάστημα μεγαλείτερον τῶν δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν μεταξὺ τῆς ἀφίξεώς σου καὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ διάστημα αὐτὸ δὲν

ἄρκει. Ὅταν θὰ εἶνε καιρὸς θὰ σοῦ τηλεγραφήσω συνθηματικῶς. Ἄν θέλῃς νὰ τηλεγραφήσῃς ἀπ' αὐτοῦ, τὰ τηλεγραφήματα —πρέπει νὰ εἶνε ὅσον τὸ δυνατόν σπανιώτερα —νὰ τ' ἀπευθύνῃς “Ἀνδρέαν Γκούραν, ἔμπορον, Πανδρόσου 14”.

Σὲ παρακαλῶ νὰ προσφέρῃς χαιρετισμοὺς ἐγκαρδίους εἰς τὴν κυρία Ἀλεξανδρῇ καὶ τὸν Ἀπόστολο.

Σὲ ἀσπάζομαι

Σὸς

Γ. Καφαντάρης.»*

* *Αρχεῖον Πλαστήρα*, Φάκελος 9.